

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makale / Review Article

Okul Sosyal Hizmeti Perspektifinden Sürdürülebilir Bir Eğitim Modeli Olarak Yeşil Okullar

Green Schools as a Sustainable Education Model from the Perspective of School Social Work

Yunus KARA¹

1Doç. Dr., Sinop Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Sinop, Türkiye,
ykara@sinop.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-7812-5845

Başvuru: 18.05.2023
Kabul: 02.07.2024

Atıf:
Kara, Y. (2024). Okul Sosyal Hizmeti Perspektifinden Sürdürülebilir Bir Eğitim Modeli Olarak Yeşil Okullar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(3), 537-561.
DOI: 10.33417/tsh.1298975

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, mevcut literatürün gözden geçirilmesiyle yeşil okul kavramının okul sosyal hizmeti ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde derinlemesine incelenmesidir. Yeşil okul kavramı, enerji, kaynak ve para tasarrufu sağlamanın yanı sıra öğrenmeye elverişli sağlıklı bir ortam yaratan okul binası ya da tesisleri olarak tanımlanmaktadır. Yeşil okul kavramı, içerik itibarıyla okul sosyal hizmeti ve sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle de yakından ilişkilidir. Bu çalışma kapsamında yeşil okul kavramı açıklanarak, yeşil okulların mikro, mezo ve makro düzeydeki faydalarına değinilecek, sonrasında yeşil okulların sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle olan ilişkisinden bahsedilmiştir. Çalışmanın sunduğu bilgilerin, özellikle Türkiye'deki okul sosyal hizmeti uygulamalarına yarar sağlayacağı, okullarda ekolojik bir perspektifin gelişmesine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: *Eko-okul, okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir kalkınma hedefleri, yeşil okul*

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the green school concept in depth within the framework of school social work and sustainable development goals by reviewing the existing literature. The concept of green school is defined as a school building or facilities that save energy, resources and money, as well as create a healthy environment conducive to learning. The concept of green school is closely related to school social work and sustainable development goals in terms of content. Within the scope of this study, the concept of green schools will be explained, the benefits of green schools at micro, mezo and macro levels will be touched upon, and then the relationship of green schools with sustainable development goals will be mentioned. It is thought that the information provided by the study will be especially beneficial to school social work practices in Turkey and will contribute to the development of an ecological perspective in schools.

Keywords: *Eco-school, school social work, social work, sustainable development, sustainable development goals, green school*

GİRİŞ

Okul, öğrenme ve öğretme süreçlerinin birlikte yürütüldüğü bir kurum olarak ifade edilmektedir (Freiberg, 1999). Okul, bilgi ve anlayışı geliştirmesinin yanı sıra öğrenciler arasında çevre etiğinin temelini oluşturmada da önemli bir rol oynamaktadır (Moreira ve ark., 2020). Becerilerin, alışkanlıkların, tutumların ve değerlerin bir bireyin hayatının ilk yıllarından itibaren oluşmaya başladığı ifade edilmektedir (Begum ve ark., 2022). Bu nedenle okul ortamı, müfredat ve öğretme-öğrenme yoluyla öğrencilerin çevreyle ilgili konular hakkında bilgilenmesini mümkün kılabilir. Öğrencilerin çevre konuları hakkında bilgilenmeleri, onların çevreleriyle bağlantı kurmalarını, sağlık ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamalarını ve aidiyet duygusuyla birlikte okula, topluma ve gezegene karşı duyarlı olmalarını sağlayabilmektedir (Fredriksson ve ark., 2020).

Araştırmalar, okul ortamının öğrencilerin başarısını etkilediğini göstermektedir (Rudd ve ark., 2008; Schneider, 2002). Eğitimin kalitesinin ve öğrencilerin başarısının artmasına katkıda bulunan birçok faktör vardır ve bu faktörler, okul ortamıyla (okulun hangi bölgede olduğu, okul binasının yapısı, okul bölgesinin güvenliği, okula erişilebilirlik vd.) yakından ilişkilidir. Örneğin, öğrencilerin akranlarıyla, öğretmenleriyle ve aileleriyle kurdukları ilişkilerin kalitesi, onların akademik başarılarını etkilemektedir (Akkurt ve Karabağ Köse, 2019). Bunun yanında, sınıfın fiziksel ortamının (havalandırma, aydınlatma vd.) öğrencilerin akademik performansına ve kas ve iskelet rahatsızlıklarına bir etkisi olduğu da ifade edilmektedir (Numan Uyal ve Umar, 2022). Öğrencilerin başarısının yaşam kalitesi kadar eğitim kalitesine de katkıda bulunduğu belirtilmektedir (Warju ve ark., 2017). Bu nedenle, öğrencilerin başarılarını destekleyebilecek ve iyilik hallerini geliştirebilecek okul ortamı hedefine ulaşmak için yeşil okul politikasının uygulanması önem arz etmektedir.

Sosyal hizmetin, eğitim alanına önem verdiğini ve bu alanda geniş bir uygulama perspektifi sunduğunu söylemek mümkündür. Sosyal hizmet uzmanları, çevresi içinde birey yaklaşım ile öğrencileri, onları çevreleyen sistemleri göz önüne alarak, okul, aile ve toplum düzeyinde uygulamalar gerçekleştirmektedir (Kara, 2019; Özkan ve Kılıç, 2014; Taşdemir ve Özbesler, 2017). Bu kapsamda mikro, mezzo ve makro düzeyde gerçekleştirilen müdahaleler; güvenli bir okul ortamı oluşturmak, akademik başarıyı yükseltmek, okul terklerini önlemek, okula etkin devamlılığı sağlamak, içe dönük ve dışa dönük davranış problemlerini en aza indirmek, akran zorbalığı ile baş etmek, öğrenciler ve aileleri için danışmanlık sağlamak, aile ve okul arasındaki olumlu ilişkilerin geliştirilmesi, aile ve okul personelinin bilinçlendirilmesi şeklinde sıralanabilmekte ve bu müdahaleler öğrenciler, okul yönetimi, öğretmenler, aile ve toplum işbirliğinde yürütülebilmektedir (Bolley, 2015; Karataş ve ark., 2014; Özbesler ve Duyan, 2009). Uygulama temelli bir meslek ve disiplin olan sosyal hizmet, okul sosyal hizmeti uygulamalarıyla öğrencilere ve okul ortamına önemli katkılar sunma potansiyeline de sahiptir. Pozitif bir okul ortamının yaratılmasını sağlamak ve öğrencilerin var olan iyilik halini geliştirmek okul sosyal hizmeti kapsamında değerlendirilebilmektedir (Dupper, 2013). Okul sosyal hizmeti, çocuğu çevresi içerisinde değerlendirerek ve bu doğrultuda geliştirilen faaliyet, çalışmalar ve uygulamalar ile çocuğun yüksek yararını gözeterek bir eğitim anlayışının

benimsenmesine yönelik bütüncül bir bakış açısı da sunmaktadır (Karataş ve ark., 2014). Bütüncül bakış açısının, öğrencilerin var olan iyilik halini geliştirmeye yönelik bir politika olan yeşil okulları kapsayabileceği düşünülmektedir. Bu çalışma, mevcut literatürün gözden geçirilerek, nesillerin iyilik halinin geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde önemli olduğu düşünülen yeşil okul kavramına yönelik bir bakış açısı kazandırılmasını amaçlamaktadır. Çalışmada, ilk olarak yeşil okul kavramına yer verilip yeşil okulların faydalarına değinilecek, sonrasında yeşil okullar, okul sosyal hizmeti ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde incelenecektir.

Yeşil Okul Kavramı

Yeşil okul kavramının ve hareketinin gelişmesi, "Geleceğimizi Önemsemek" adlı rapor ile başlamış ve bu rapor, insanların davranışlarını, tüm canlıların yararına olacak bir biçimde değiştirmelerine yönelik çağrıya aracılık etmiştir (Brundtland ve ark., 1987). Brundtland Raporu olarak da isimlendirilen bu rapor, sadece bugünün dünya nüfusu için değil, aynı zamanda gelecek nesiller için daha sürdürülebilir olacak şekilde dönüşümün sağlanmasına ve dünyanın kaynaklarının korunması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu raporun sonrasında ise yeşil okul kavramı, 1992 yılında Rio Dünya Zirvesi'ndeki Birleşmiş Milletler Gündemi'nde, insanın çevre üzerinde etkili olduğu her alanda eyleme geçilmesi gerektiği yönündeki düşünceden hareketle gelişmeye devam etmiş, 1990'lı yıllarda ise Avrupa ülkelerinde tartışılmaya başlamıştır (Iwan ve Rao, 2017). Johannesburg'da 2002 yılında düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, "çevre hakkında eğitim verilmesi" konusundan "sürdürülebilirlik için eğitim" konusuna geçiş yapma çabalarını destekleyerek, yeşil okul kavramının farklı düzlemlerde konuşulmasını sağlamıştır (Bopape ve ark., 2021). Türkiye'de ise yeşil okul kavramı, Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı'nın koordinasyonu ile yürütülen Eko-Okullar Projesi ile gündeme gelmiştir (Aktepe ve Girgin, 2009). Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV), Türkiye'yi temsilen 1993 yılında Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı'na üye olmuş, 1995 yılında da "Eko-Okullar Projesi" TÜRÇEV koordinasyonunda uygulanmaya başlamıştır. Eko-Okullar Programı, okul öncesi ile ilk ve ortaokullarda çevre bilinci, çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi vermek için uygulanan bir programdır. Katılımcı bir yaklaşımla okullardaki öğrenciler hem çevresel konularda bilgi edinmekte hem de ailelerini, yerel yönetimleri ve sivil toplum kuruluşlarını çevresel konularda bilinçlendirmede etkin rol almaktadırlar. Eko-Okullar Programı kapsamında, 2023-2024 eğitim-öğretim yılı esas alındığında Türkiye'deki eko-okul sayısı 1196'dır (Eko-Okullar Programı, 2024). Bu eko-okullar ağırlıklı olarak İstanbul, Antalya, İzmir ve Ankara şehirlerinde yer almaktadır. Ülkemizdeki farklı şehirlerde yer alan birçok okul, bu programa dahil olabilmekte ancak yeşil okul politikasının kamusal düzlemde bir eğitim politikası olarak etkin bir biçimde yürütülmediği de gözlemlenmiştir. Sadece Muğla İl Millî Eğitim Müdürlüğü (2023) tarafından "Muğla Mavi Yeşil Okullar Projesi"nin gerçekleştirildiği gözlemlenmiş, bu durum, ülkemizde yeşil okul politikalarının etkinliğinin görünür olamamasına, yeşil okullar ile ilgili gerçekleştirilebilecek araştırmaların sınırlı kalmasına neden olmuştur.

Yeşil okul kavramı, enerji, kaynak ve para tasarrufu sağlamanın yanı sıra öğrenmeye elverişli sağlıklı bir ortam yaratan okul binası ya da tesisleri olarak tanımlanmaktadır (Kensler, 2012). Bir başka tanımda, yeşil okul, esnek bir şekilde yönetim süreçlerini geliştiren, öğretim araçlarını güncelleyen, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine dikkat eden ve kademeli olarak enerji verimliliğini artırarak kurum giderlerini azaltan bir okul olarak ifade edilmektedir (Zhang, 2004). Gordon (2010), yeşil okulun, bir binanın 50 ila 60 yıllık yaşam döngüsünün tamamı boyunca performansını dikkate alan planlama, tasarım ve inşaat ile ilgili gerçekleşen ortaklaşma sürecinin fiziksel bir sonucu olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, başka bir tanımlamada, yeşil okulun, temiz hava, uygun ve rahat bir sıcaklık, bol ışık ve dikkat dağıtmayan öğelere dikkat edilerek inşa edilen ve aynı zamanda kaynak verimliliğini en üst düzeye çıkaran, kirliliği en aza indiren ve öğrencilere inovasyonun önemini öğreten bir yapı olduğu da ifade edilmektedir (Diep ve Hartmann, 2016; Kerlin ve ark., 2015).

Yeşil okul kavramının standart bir tanımının olmadığı, her ülkenin kendine özgü bir yeşil okul tanımı oluşturabileceği de belirtilmektedir (Iwan, 2013). Güncel olarak, “yeşil”, “sağlıklı”, “sürdürülebilir”, “ekolojik” ve “yüksek performanslı” gibi bazı terimler sıklıkla birbirinin yerine kullanılabilir (Center for Ecoliteracy, 2010; Chapman, 2015; Hasslöf ve Malmberg, 2017). Literatür incelendiğinde, en sık kullanılan kavramların “yeşil okul” ya da “eko-okul” olduğu gözlemlenmiş, bu çalışma kapsamında yeşil okul kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Yeşil okulu tanımlamak için kullanılan terimler ne olursa olsun, yeşil okul kavramı için sıklıkla kullanılan, çevreyi korumak, kurum maliyetlerini düşürmek, öğrenme ortamının refahını ve kalitesini iyileştirmek ve öğrenme fırsatlarını çevre ile bütünleştirmek şeklinde bazı ilkelere dikkat edilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Jickling ve Wals, 2008; Scott, 2013). Yeşil okul kavramı ile ilgili yapılan tartışmalarda, her okulun biricik olduğundan hareketle kendi yeşil okul tanımını yapması ve buna göre bir politika yürütmesi gerektiği gözlemlenmektedir (Engdahl ve Rabusicova, 2010; Malone ve Tranter, 2003). Amerika Birleşik Devletleri Yeşil Bina Konseyi bünyesindeki Yeşil Okul Merkezi, yeşil okulların genel özelliklerini ise şu şekilde belirtmektedir (Center for Green Schools, 2016):

- Enerji ve doğal kaynakları korur.
- Okulun iç hava kalitesini iyileştirir ve geliştirir.
- Çocukların öğrenim gördükleri ya da oyun oynadıkları yerlerden zehirli maddeleri uzaklaştırır.
- Güneşten yararlanma stratejilerini kullanır ve sınıf akustiğini iyileştirir.
- Belediyelerin su ve atık su arıtımındaki yükünü azaltır.
- Yerel topluluğa ve bölgeye fayda sağlamak için atık yönetimi çabalarını teşvik eder.
- Taze içme suyunu korur ve yağmur suyunun geri dönüşümüne yardımcı olur.
- Tüm atık maddelerin geri dönüşümünü teşvik eder.
- Habitatların korunmasını teşvik eder.
- Yerel depolama alanlarına olan talebin azalması yönünde çaba geliştirir.

Yüksek Performanslı Okullar İçin İşbirliği (CHPS) Hareketi, 1999 yılında Kaliforniya'da örgütlenmeye başlayarak yeşil okulların, sağlıklı ve konforlu olması, su, enerji ve malzemeler açısından verimli olması, bakımının ve kullanımın kolay olması, sürdürülebilir hizmet sağlaması, çevreye duyarlı olması, öğretici, güvenli ve mahalle merkezli olması ve değişen ihtiyaçlara ayak uydurabilmesi şeklinde birtakım kriterlerinin olması gerektiğini ifade etmiştir (CHPS, 2004). Yeşil okul olabilmeye dair bu kriterleri, liderlik, eğitim ve inovasyon, sürdürülebilir bölgeler, su, enerji, iklim, malzeme ve atık yönetimi ve iç mekan çevre kalitesi şeklinde kategorilendirmek mümkündür. Bu kategoriler, yeşil okul hedeflerine ulaşmak için şu teknikleri içermektedir (Ramli ve ark., 2012):

- Kirliliği azaltmak için okulların toplu taşıma araçlarına ya da öğrencilerin yaşadıkları yerlere yakın bir şekilde yerleştirilmesi (mahalle odaklı bir okul/eğitim sisteminin oluşturulması),
- Çevresel etkinin en aza indirilebileceği, mevcut gün ışığından ya da güneş enerjisinden en iyi şekilde yararlanabilmek için okul binasının yeşil bir alana/bölgeye yerleştirilmesi,
- Su tasarrufu için sulama sistemleri ve iç sıhhi tesisat sistemlerinin tasarlanması,
- Enerji ve aydınlatma sistemlerinin tasarrufa yönelik tasarlanması, böylece fosil yakıtların kullanılmaması ve yenilenebilir kaynakların kullanımının en üst düzeye çıkarılması,
- Zehirli olmayan, biyolojik olarak parçalanabilen ve kolayca geri dönüştürülebilen malzemelerin seçilmesi,
- Okulda öğrenim gören öğrencilere ya da çalışan personellere rahat ve uygun sıcak ortam, temiz hava kalitesi, aydınlatma ve akustik sağlayan bir iç ortam yaratılması.

Yeşil okullar, çöp ve atıkların en aza indirilmesi ile başlayan ve sonrasında enerji, su, ulaşım, biyolojik çeşitlilik ve küresel vatandaşlık ile devam eden bir dizi farklı temayı kapsamaktadır (Gough ve ark., 2020; Iwan ve Rao, 2017). Yeşil okul politikasının etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi için bahsi geçen temaların dikkate alınması gerekmektedir. Çöp ve atıkların en aza indirilmesi teması; çöp ve atığın çevre üzerindeki etkisinin incelenmesini ve okul tarafından üretilen çöp ve atık miktarının azaltılmasını ve bunlara yönelik gerçekleştirilecek uygulamaların pratik yollarının araştırılmasını içermektedir. Enerji teması; okulun tüm üyelerinin enerji konularıyla ilgili farkındalığının oluşturulmasını ve okul içinde enerji verimliliğinin artırılması için birlikte çalışmanın farklı yollarının keşfedilmesini ifade etmektedir. Su teması hem yerel hem de küresel olarak suyun önemine dikkat çekerek, en ufak eylemlerin bile su kullanımını önemli ölçüde nasıl azaltabileceği konusunda farkındalık yaratılmasını belirtmektedir. Ulaşım teması; öğrencilere, okul personellerine ve yerel yönetimlere yönelik ulaşım sorunları hakkında farkındalık yaratılması ve öğrencilerin günlük yaşamlarında gerçek bir fark yaratabilecek pratik çözümler bulmaları için birlikte çalışmalarını kapsamaktadır. Biyolojik çeşitlilik teması; okul ortamında bulunan floranın (bitki yaşamı) ve faunanın (hayvan yaşamı) incelenmesini ve okul çevresindeki biyolojik çeşitlilik düzeylerini artırmanın ve geliştirmenin yollarının araştırılmasını, öğrencilerin biyolojik çeşitlilik ve doğa konularında

bilinçlendirilmelerini içermektedir. Küresel vatandaşlık teması; yerel, ulusal, uluslararası ve küresel ölçekte hak ve sorumlulukların neler olduğunun incelenmesini ve okul personelinin, öğrencileri ve velileri tüketim alışkanlarının dünyanın diğer bölgelerindeki etkilerine bakmaya teşvik etmelerini ifade etmektedir.

Yeşil okul temalarının bir politika olarak okullarda uygulanabilmesine yönelik yedi adımdan söz edilmektedir (Şekil 1). Bu adımların gerçekleştirilebilmesi için her bir okulun kendisine özgü bir Yeşil Okul Komitesi kurması gerektiği belirtilmektedir (Green-Schools Office An Taisce, 2017). Yeşil Okul Komitesi, yeşil okul politikasının tüm aşamalarını yönlendirmeyi ve ele almayı amaçlamaktadır. Bu komite, yeşil okul politikasının itici gücüdür ve yedi adımın tamamının gerçekleştirilmesini sağlamakla görevlidir.

Yeşil okul temalarının bir politika olarak okullarda uygulanabilmesine yönelik yedi adımdan birincisi kompozisyon ve seçimdir (Green-Schools Office An Taisce, 2017). Yeşil Okul Komitesi'nin mümkün olduğunca tüm okulu temsil etmesi gerekmektedir. Komitenin büyük çoğunluğunun öğrencilerden oluşması önemlidir ve komitede, öğretmenler, psikolojik danışmanlık ve rehberlik uzmanları, okul sosyal hizmet uzmanları, müdür ve müdür yardımcıları, öğretim dışında yer alan okul personeli, ebeveynler/veliler ve yerel topluluğun diğer ilgili üyeleri de yer alabilmektedir. Komitenin öğrenci üyelerinin okuldaki farklı sınıfları ve yaş gruplarını mümkün olduğunca temsil etmesini sağlamak önemlidir. Bu aynı zamanda yeşil okul politikasının yıllar boyunca süreklilik kazanmasına yardımcı olabilmektedir. Bazı durumlarda okullar, komitedeki çeşitli pozisyonları doldurmak için bildiriler, seçim konuşmaları ve afişleri, kampanyalar ve oy pusulaları ile tam bir seçim süreci de gerçekleştirebilmektedirler.

Şekil 1: Yeşil Okul Politikasının Uygulanabilmesine Yönelik 7 Adım (Kaynak: Green-Schools Office An Taisce, 2017)

Yeşil okul temalarının bir politika olarak okullarda uygulanabilmesine yönelik yedi adımdan ikincisi gözden geçirmedir (Green-Schools Office An Taisce, 2017). Gözden geçirmenin amacı, özellikle biyolojik çeşitlilik temasıyla ilgili olarak okul içindeki ilk durumun belirlenmesidir. Çözüm hakkında düşünmeye başlamadan önce, sorun hakkında daha fazla bilgi edinilmesi gerekmektedir. Çevresel inceleme, üzerinde çalışılan temayla ilgili olarak okulun çevre üzerindeki etkisinin tüm yönlerinin açık uçlu bir kontrol listesini içermektedir. Okulların, buldukları kurumda mevcut olan herhangi bir konuyu tam olarak anlayabilmeleri için çevresel incelemelerine dayanarak kendi fikirlerini oluşturmaları önemlidir. Çevresel inceleme; okulun yeşil okul politikası düzeyindeki başlangıç durumunun değerlendirilmesini, iyileştirilecek alanların belirlenmesini, yeşil okul politikasının ilerleyişinin ölçülmesini, öğrencilerin ve okul topluluğunun geri kalanının etkileri anlamalarına yardımcı olunmasını, gerçekleştirilecek eylemlerin önceliklendirilmesini kapsamaktadır.

Yeşil okul temalarının bir politika olarak okullarda uygulanabilmesine yönelik yedi adımdan üçüncüsü eylem planıdır (Green-Schools Office An Taisce, 2017). Eylem planı, hedefleri belirlemeyi ve incelemede belirlenen çevresel etkilerin azaltılması için yapılandırılmış bir zaman çizelgesi sağlamayı amaçlamaktadır. Eylem planı, yeşil okul politikasının temelini oluşturmaktadır. Eylem planı içerisinde, iyileştirme için zaman çizelgesine dayalı bir dizi özel hedef mevcuttur. Hedeflerin, mümkün olduğunca ölçülebilir olması (Örneğin, 6 ayda atıkta %50 azalma, 8 ayda kutuların %100 geri dönüşümü, önceki yıla göre elektrik tüketiminde %10 azalma vd.) yarar sağlamaktadır. Hedeflerin, gerçekleştirilen incelemeler/gözden geçirme sonucunda oluşturulması gerekmektedir. Eylem planı, mümkünse, müfredat çalışmasıyla bağlantılı olmalı ve gerçekçi ve ulaşılabilir hedeflere sahip olmalıdır. Bu hedefler, başarılı sonuçları gösterebilecek tamamlanma tarihleriyle birlikte, mümkün olduğunca spesifik ve ölçülebilir olmalıdır. Ayrıca tüm komite üyelerinin eylem planının geliştirilmesine ve uygulanmasına dahil edilmeye çalışılmasına özen gösterilmelidir.

Yeşil okul temalarının bir politika olarak okullarda uygulanabilmesine yönelik yedi adımdan dördüncüsü izleme ve değerlendirmedir (Green-Schools Office An Taisce, 2017). İzleme ve değerlendirme, yeşil okul politikasının güvenilirliğini sağlamaktadır. Bu adım, eylem planına paralel olarak gerçekleştirilmektedir ve izlemenin ve değerlendirmenin mümkün olduğunca öğrenciler tarafından yapılması gerekmektedir. Böylece öğrencilerin, yeşil okul politikasını daha fazla sahiplenebilmeleri mümkün olabilmektedir. Aynı zamanda izleme ve değerlendirmenin öğrenciler tarafından yapılması, onların sorumluluk duygularını pekiştirebilmektedir. İzleme, eylem planında iyileştirilebilecek ve değiştirilebilecek alanları belirlemek için büyük önem taşımaktadır. İzleme, verimli bir performans gerçekleştirilmesini sağlayarak, daha sonraki eylemlerin ve yeni hedeflerin değerlendirilmesini de mümkün kılmaktadır. Ayrıca izleme ve değerlendirme adımı, yeşil okul politikasının başarılarını vurgulayarak tüm okul düzeyinde farkındalığı artırabilmektedir. Böylece bugüne kadar kazanılan başarılar ve ilerlemeler hakkında "iyi hissetme" duygusu oluşabilmekte ve tüm okul düzeyinde motivasyonun ve katılımın sürdürülmesi gerçekleşebilmektedir.

Yeşil okul temalarının bir politika olarak okullarda uygulanabilmesine yönelik yedi adımdan beşincisi müfredat çalışmasıdır (Green-Schools Office An Taisce, 2017). Yeşil okul politikasının temelindeki ilkelerden birisi sınıfta çalışılan çevresel konuların tüm okulun çalışma şeklini etkilemesi gerektiğidir. Çalışmaya karar verilen olgu, mümkünse, okul tarafından üstlenilen çevresel eylemleri (yani eylem planını) geliştirmelidir. Böylece yeşil okul politikası öğrenciler için daha fazla ilgi çekebilecektir. Yeşil okul politikasının ilkelerinin ve temalarının, eğitim müfredatına eklenilebilecek bir potansiyele sahip olduğu unutulmamalıdır.

Yeşil okul temalarının bir politika olarak okullarda uygulanabilmesine yönelik yedi adımdan altıncısı bilgilendirme ve dahil etmedir (Green-Schools Office An Taisce, 2017). Yeşil okul politikası için düzenlenen eylem ve etkinliklerin iyi bir şekilde tanıtılması önemlidir. İyi bir tanıtımın gerçekleştirilmesi, farklı gruplardan maksimum katılımın sağlanmasına yardımcı olabilmektedir. Okulu ve daha geniş topluluğu bilgilendirme yöntemleri şunları içerebilmektedir:

- Öğrencilerin ve okulu ziyaret eden kişilerin görebilmeleri için göz önünde olan özel bir yeşil okul duyuru panosunun oluşturulması,
- Yeşil okul politikasının tanıtılması, mümkünse özel bir yeşil okul haber bülteni oluşturmak için bir okul veya bölgede yer alan bültenin kullanılması,
- Hedeflere ulaşmadaki başarıyı duyurmak veya çocukların araştırmalarını ve sonuçlarını sunmaları için toplantıların gerçekleştirilmesi,
- Hem okulda hem de daha geniş toplulukta proje çalışmalarının sergilenmesi,
- Yerel basından ya da sosyal medya kanallarından yararlanılması.

Yeşil okul temalarının bir politika olarak okullarda uygulanabilmesine yönelik yedi adımdan sonuncusu yeşil yönetmektir (Green-Schools Office An Taisce, 2017). Yeşil yönetmelik, mümkün olduğu kadar çok sayıda öğrenci ve okul personeli tarafından müzakerenin gerçekleştirildiği, eylem planını ve müfredat çalışmasını içeren bir adımdır. Yeşil okul politikası kapsamında oluşturulan yeşil yönetmelik, öğrencilerin bu yönetmeliği geliştirmeye dahil olduklarını hissetmeleri açısından önemlidir, aksi takdirde öğrenciler bu yönetmeliği görmezden gelebilmektedirler. Eğitim dönemleri, ortak bir yeşil yönetmeliğin altında yatan değerlerin tartışılması için iyi bir ortam sunabilmektedir ve tartışmayı bireysel prensiplere ve değerlere kadar genişletme fırsatı da sağlayabilmektedir. Yeşil yönetmeliğin geliştirilebilmesi için okullar tarafından yarışmalar düzenlenebilmektedir. Bu yarışmalar, aynı zamanda tüm okulu bilgilendirmek ve dahil etmek için iyi bir fırsat olabilmektedir.

Yeşil Okulların Faydaları

Yeşil okul politikasının, mali faydaları, çevresel faydaları ve öğrenci ve öğretmen ekseninde toplumsal faydalarının olduğu belirtilmektedir (Ernst, 2009; Laurie, 2016). Mali ve çevresel faydalar ile ilgili olarak, yeşil okulların özellikle enerji maliyetini ve karbon emisyonunu azalttığı, temiz suya erişimi artırdığı, atıkların geri dönüşümüne yardımcı olduğu ifade edilmektedir (Kats ve ark., 2005). Yeşil okulların, geleneksel olarak tasarlanmış diğer okullardan ortalama %33 daha az enerji

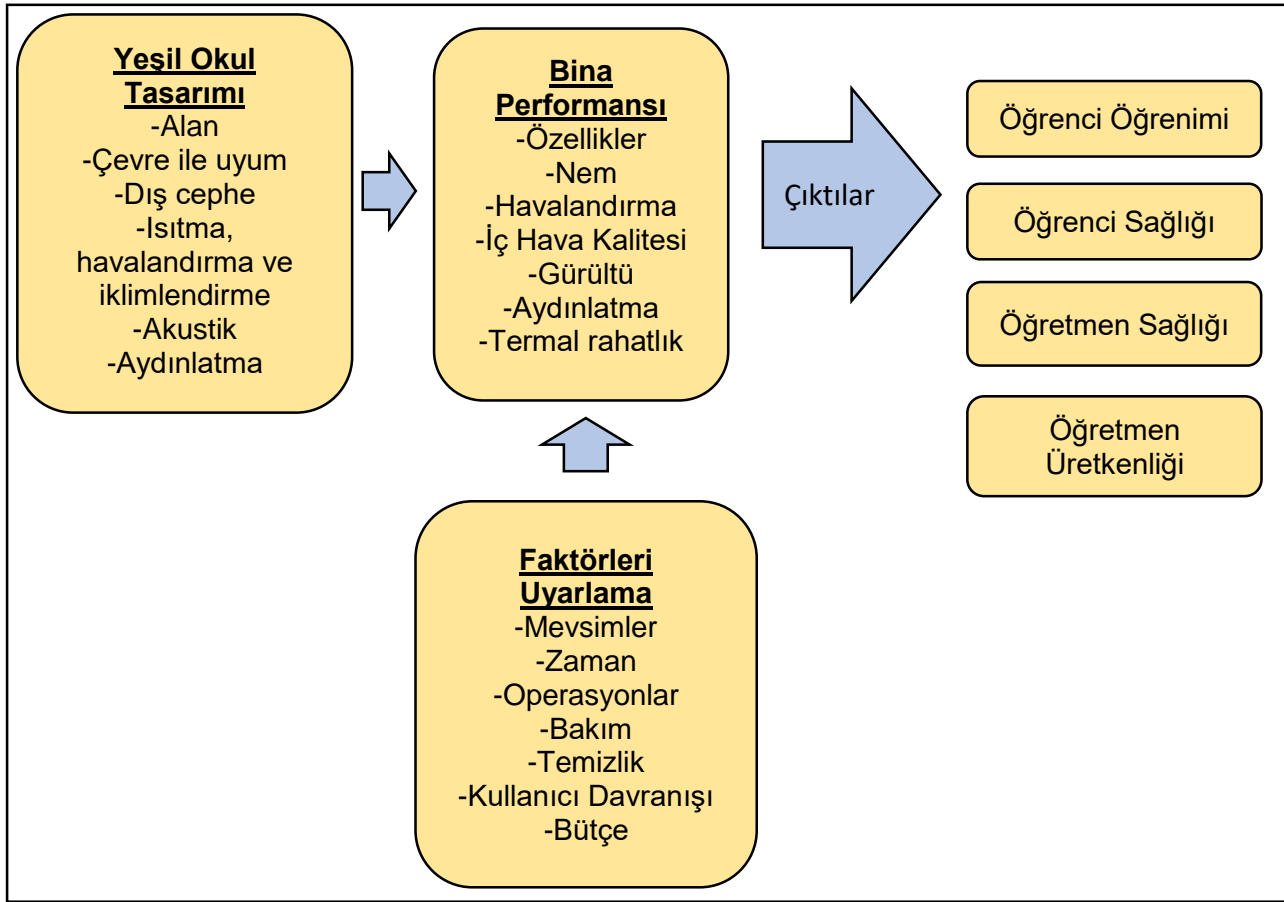
kullandığı ve böylece yirmi kat daha fazla mali fayda sağladığı da belirtilmektedir (Kats, 2006). Yeşil okul politikası, enerji performansını iyileştirerek, verimli aydınlatmayı, ısıtma ve soğutma sistemlerini, daha fazla gün ışığı kullanımını ve daha iyi yalıtımlı duvarları ve çatıları teşvik etmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Araştırma Konseyi, yeşil okul politikasının ortalama su kullanımında %32'lik bir azalma sağladığını, kirliliği azalttığını ve atık suyun taşınması ve arıtılması için altyapı ve bakım maliyetlerini düşürdüğünü belirtmiştir (National Research Council, 2006). Ayrıca yeşil okul politikası, bütçeden tasarruf edilmesini sağlayarak, okul topluluğu için faydalı olmakta, tasarruf edilen bütçeyle tüm okul bileşenlerinin yararına olabilecek ekipmanların ve faaliyetlerin hayata geçirilmesi mümkün olmaktadır. Yeşil okul politikası, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal durumlarını geliştirerek hem genel refahlarını hem de kurumların kalitesini artırmak için önemli bir fırsat da sağlamaktadır (Kerlin ve ark., 2015). Sürdürülebilirliğe önem veren yeşil okulların, öğrencilerin fiziksel sağlıklarını ve motor becerilerini geliştirdiği ifade edilmektedir (United States Green Building Council, 2008). Ayrıca yeşil okul politikası, öğrencilerin ve öğretmenlerin fiziksel olarak hasta oldukları günlerin azalmasını, bakım maliyetlerinin düşmesini, sigorta risklerinin ve sosyal eşitsizliğin azalmasını ve eğitimin zenginleşmesini de beraberinde getirmektedir (Kats, 2006). Yeşil okul politikası, öğrencilere, öğretmenlere ve ebeveynlere/velilere pratik yöntemler gösteren bir öğretim aracıdır ve daha sağlıklı, daha verimli ve daha az maliyetli öğrenme ortamları yaratmaktadır. Bu öğrenme ortamı özellikle öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal becerilerini geliştirme potansiyeline de sahiptir.

Yeşil okul politikasının, öğrenme, sağlık, pedagojik, bütçe ve operasyonel olmak üzere birbirlerini etkileyen farklı faydalarının olduğu da gözlemlenmektedir (Şekil 2). Yeşil okullar, öğrenciler, öğretmenler ve diğer okul personelleri için sağlığı geliştirme ve sürdürme noktasında etkin bir rol oynamaktadır (Olson ve Kellum, 2003; Ramli ve ark., 2012). Gelişmiş öğrenme fırsatları sağlama açısından, yeşil ve sürdürülebilir bir biçimde inşa edilmiş okullarla ilgili veriler, süreklilik arz eden bir öğrenme sürecine işaret etmektedir (Sterling, 2010). Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Ajansı (United States Environmental Protection Agency) tarafından gerçekleştirilen araştırma raporları, standart testlerde, kötü durumdaki okullara giden öğrencilerin, iyi durumda olan okullara giden öğrencilere göre %11 daha düşük puan aldığını ortaya koymuştur (US EPA, 2021). Yeşil okulların düşük kurum maliyetleri sağlamanın yanında sağlıklı bir okul ortamını yaratması da önemli faydalardan biridir. Daha sağlıklı okul ortamlarının öğrencilerin odaklanma, akılda tutma ve öğrenme becerilerini geliştirdiği, öğretmen performansını artırdığı ve hem öğrenciler hem de öğretmenler arasında daha düşük devamsızlık göstermelerini sağladığı belirtilmektedir (Stevenson, 2007; Vare ve Scott, 2007). Yeşil okul politikası, daha yüksek üretkenliği sağlayarak, öğretmenlerin ve öğrencilerin okula bağlılıklarını artırmakta, istihdam olanaklarını genişletmekte ve sürdürmekte, hastalık oranlarını azaltarak sağlık harcamalarıyla ilgili tasarruf yapılmasını da beraberinde getirebilmektedir (Kats, 2006). Yeşil okul politikasının bir öğretim aracı olarak kullanılarak, pedagojik fayda sağlması da mümkündür (Cole, 2013). Genellikle okullarda, öğrencilerin başarılarının

ölçütleri, sınavlardan aldıkları puanlara göre ölçülmektedir (Kara ve ark., 2022). Son yıllarda, çevresel kaliteyi öğrenci başarısına bağlayan önemli araştırmalar yapılmıştır. Örneğin, temiz hava olan bir ortamda bulunmanın hem hastalıkları hem de okul devamsızlığının önde gelen nedenlerinden biri olan astımı tetiklemediği belirtilmektedir (Bates ve Mahaffy, 1996). Ayrıca geleneksel okul tasarımlarının, odalar, çalışma masaları ve koridorlar için uygun ışığı yeterince sağlayamadığı belirtilmekte, çocukların uyku-uyanıklık döngüleri üzerine yapılan araştırmalar ise gün ışığının (veya gün boyunca parlak, tam spektrumlu ışığa uzun süre maruz kalmanın) sağlıklı uyku döngülerini sürdürmek için önemli olduğunu göstermektedir (Heschong-Mahone Group, 2003). Farklı çalışmalar, havadan, karayolundan ve tren trafiğinden kaynaklanan gürültü kirliliğinin yol açtığı dikkat dağınıklığının öğrenci başarısını düşürdüğünü göstermektedir (Bronzaft, 2007). Bununla birlikte, 15 yaşın altındaki çocukların arka plan gürültüleri üzerinden duyma becerisi geliştirdikleri, bu nedenle gürültülerin, daha büyük çocuklara ve yetişkinlere oranla onlar için daha fazla dikkat dağıtıcı olduğu ifade edilmektedir (NRC, 2006). Okul binalarının bulunduğu yerlerde öğrencilerin kendilerini güvende hissetmeleri de önemlidir. Güvenlik tasarımlarının, öğrencilerin motivasyonunu düşürmeyecek (örneğin, öğrencilerin metal dedektörlerle aranmaları ve okul bölgesinde polise/güvenliğe başvurmak zorunda kalmamaları) bir biçimde yapılması gerekmektedir. Yeşil okullar, buldukları topluma, mikro ve makro düzeyde bütçe ve operasyonel faydalar sağlamaktadır. Yeşil okulların yapımında, daha iyi malzemelerin, daha verimli sistemlerin ve daha yüksek kaliteli inşaat malzemelerinin kullanılabilmesi, başlangıçta bütçenin pahalı olabileceğini düşündürtebilmektedir. Ancak zaman geçtikçe bu sistemler, daha sağlıklı ve dayanıklı iç ortamları ve enerji ve su tasarruflarını beraberinde getirmektedir. Örneğin, otuz adet yeşil okulu içeren bir araştırmada, başlangıçtaki maliyetlerde %2 oranındaki bir artış olduğu (metrekare başına yaklaşık 3 dolar), ilerleyen yıllarda, binaların hizmet verme süreleri göz önüne alındığında, sadece enerji ve su tasarrufu olarak metrekare başına 10 dolar tasarruf edildiği belirlenmiştir (Kats, 2006). Başka bir araştırmaya göre, yeşil okulların, geleneksel bir okula kıyasla su kullanımında %30 ila %45; enerji kullanımında ve elektrik faturalarında %30 ila %50 oranında azalma ile yılda ortalama 100.000 dolar tasarruf sağladığı ortaya konmuştur (United States Green Building Council, 2008). Yeşil okulları ve geleneksel okulları kullandıkları yakıt miktarına göre inceleyen bir araştırmada ise yeşil okulların, özellikle daha verimli kazan kontrol sistemlerinin olduğu ve geleneksel okullardan yaklaşık %19 daha az yakıt kullandıkları belirlenmiştir (The Cadmus Group, 2010).

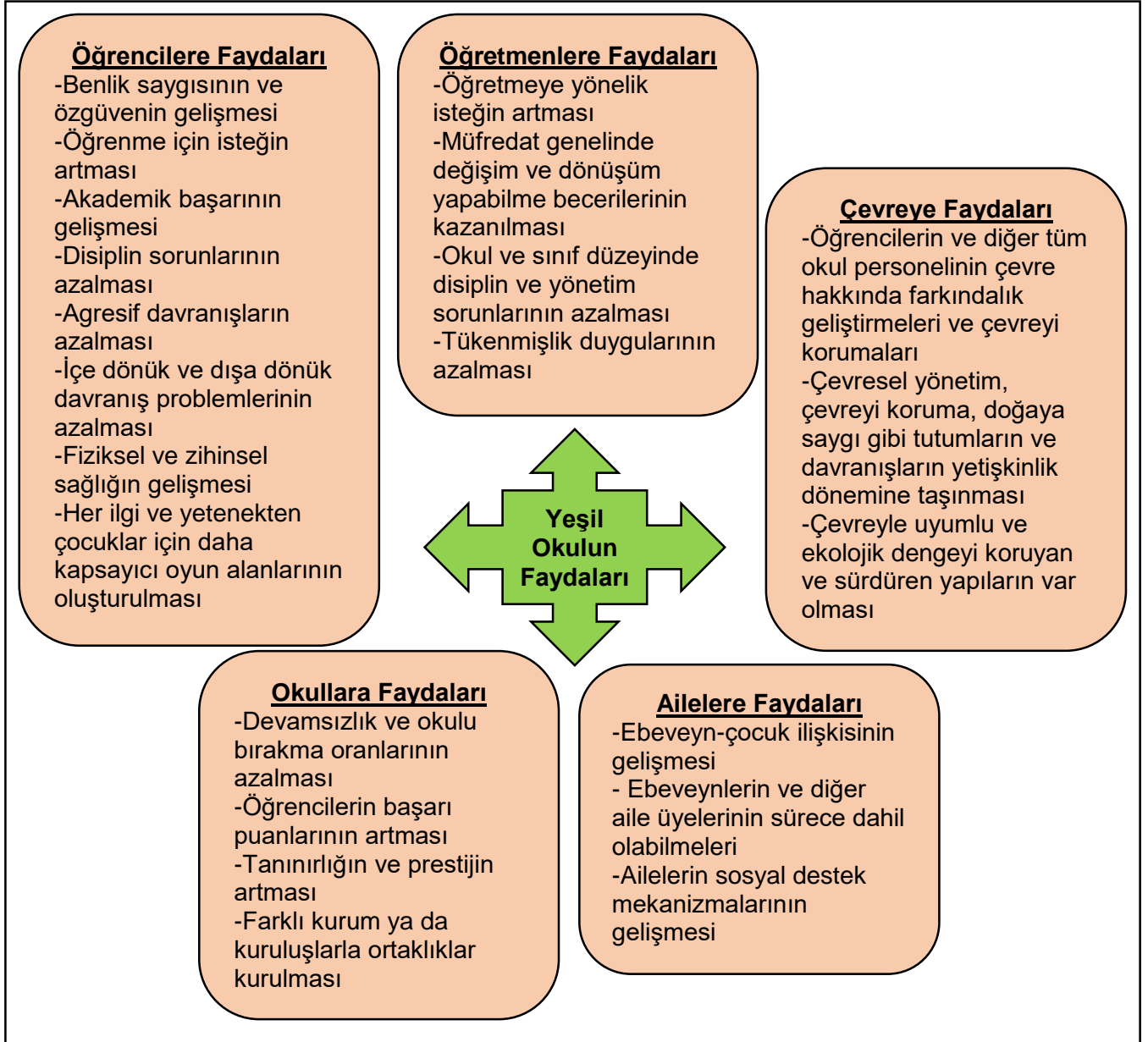
Ülkemizde yeşil okullar ile ilgili araştırmalar sınırlı olmasına rağmen, Türkiye’de eko-okullar ile ilgili gerçekleştirilen bir araştırma, eko-okul ve yeşil bayraklı eko-okul öğrencilerinin sürdürülebilirlik bilinci düzeylerinin sertifikasız okul öğrencilerine oranla daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Yüksel, 2020). Bu araştırmanın bir diğer sonucu eko-okul ve yeşil bayraklı eko-okul öğrencilerinin sürdürülebilirlik bilinci kavramını daha çok okuldan, sertifikasız okullarda yer alan öğrencilerinin bu kavramı daha çok internetten duyduklarını göstermektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına paralel olarak, eko-okulların ve klasik okulların çevre eğitimi açısından karşılaştırıldığı bir başka araştırmada, eko-okul öğrencilerinin okullarında yapılmakta olan uygulamalı faaliyetlerden dolayı

pratikte daha bilinçli, klasik okul öğrencilerinin ise daha çok teorik alanda daha başarılı olduğu gözlemlenmiştir (Aktepe ve Girgin, 2009).

Şekil 2: Yeşil Okul Tasarımı ile Öğrenme, Sağlık ve Üretkenlik Arasındaki Bağlantılar (Kaynak: Gordon, 2010)

Sosyal hizmet perspektifinden düşünüldüğünde ise yeşil okulların mikro, mezzo ve makro düzeyde, öğrencilere, öğretmenlere, ailelere, okullara ve çevreye yönelik birçok faydası olduğunu söylemek mümkündür (Şekil 3). Bu faydalar, sosyal hizmetin uygulama alanlarından birisi olan okul sosyal hizmetinin sunduğu yararlarla paralellik göstermektedir. Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin karşılaştıkları sorunların çözülmesine ya da karşılaşılabilecekleri sorunların önlenmesine katkıda bulunmakta, öğrencilerin eğitim-öğretim sürecini başarıyla sürdürmelerine yardımcı olmaktadır (Reçber, 2020). Okul sosyal hizmeti, tüm öğrencileri çevresi ile birlikte değerlendirerek, okulun içinde ve dışında, fiziki (okul binasının yapısı, sınıfların konforu ve erişilebilirliği, okulun bulunduğu çevre vd.) ve sosyal (akranlar, okul personelleri, ebeveynler/aileler vd.) ortamlarının geliştirilmesini hedeflemektedir. Bu gelişim, öğrencilerin yaşayabileceği aile içi sorunların, okula uyum problemlerinin, ihmalin ve istismarın, okula devamsızlığın ya da okulu terk etmenin/bırakmanın, akran zorbalığının, fiziksel ve zihinsel sağlıkla ilgili durumların önlenmesini beraberinde getirebilmektedir.

Şekil 3: Sosyal Hizmet Perspektifinden Yeşil Okulların Faydaları (Kaynak: Plovnick ve Strongin, 2015)

Yeşil okul yaklaşımı, çevresel adalete duyarlı ve sürdürülebilir bir yaşam tarzını teşvik eden bir eğitim modeli olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, okul sosyal hizmeti, yeşil okulun temel bileşenlerinden biri olarak çevre bilinci geliştirme ve öğrenci refahını destekleme konusunda önemli bir rol üstlenme potansiyeline sahiptir (Hapson ve Lawson, 2011; Rambaree, 2020; Wu ve Greig, 2022). Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin çevresel adalet, ekolojik sorunlar (iklim krizi, kuraklık, afetler, türlerin yok olması, yaşam alanlarının değişmesi vd.), çevrenin korunması ve ekolojik aktivizm konularında farkındalık kazanmalarını sağlayabilmektedir. Öğrencilerin çevreye duyarlı olmaları sağlanarak, onların sürdürülebilir bir geleceğe katkıda bulunmalarını, bireysel ve küresel boyutta ekolojik hak savunuculuğuna aktif katılım göstermeleri desteklenmesi mümkündür. Okul sosyal hizmeti,

öğrencilerin çevresel projelere ve etkinliklere katılımını teşvik ederek, onların çevre sorunlarına aktif bir şekilde dahil olmalarını sağlamaktadır (Drolet ve ark., 2015). Bu katılım, öğrencilerin çevre duyarlılığını artırırken aynı zamanda toplumsal sorumluluk bilincini de güçlendirmektedir. Yeşil okullarda yürütülen sosyal hizmet müdahalelerinin ve programlarının, öğrencilerin duygusal, sosyal ve akademik gelişimlerini destekleyebileceği öngörülmektedir. Çevre bilinciyle birleştirilmiş bu müdahaleler ve programlar, öğrencilerin çevreyle barışık bir şekilde büyümelerini beraberinde getirme potansiyeline sahiptir. Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin, çevre sorunlarının toplum üzerindeki etkilerini anlamalarını ve keşfetmelerini sağlayarak, toplumsal duyarlılığın artmasına yardımcı olmaktadır (Boetto ve Bell, 2015). Bu süreç çevre dostu davranışların yaygınlaşarak, toplumun sürdürülebilirlik konusundaki bilincini de artırmaktadır. Ayrıca okul sosyal hizmeti uzmanları, yeşil okul programlarının geliştirilmesine liderlik edebilmeleri mümkündür. Bu programlar, okul çevresinin sürdürülebilir hale getirilmesi, geri dönüşüm faaliyetlerinin yönetilmesi ve çevre dostu uygulamaların teşvik edilmesini içerebilmektedir.

Yeşil okullar, öğrencilerin disiplinler arası bilgilerini ve becerilerini geliştirme potansiyeline sahiptir (Androff ve ark., 2017; Cullen ve Cullen, 2015; Hillock, 2024). Özellikle sosyal ve çevresel adalet, iklim krizi, sosyal refah ve sağlık gibi alanlara odaklanabilen yeşil okullar, mikro, mezo ve makro düzeylerde gelişimin sağlanmasını hedefleyen okul sosyal hizmeti müdahalelerini de gerekli kılmaktadır. Okul sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet mesleğinin etik ilkelerine ve değerlerine bağlı kalarak, öğrencilerin sosyal, duygusal, davranışsal durumlarını ve akademik başarılarını geliştirmek amacıyla bireylere, ailelere ve sistemlere/organizasyonlara (sınıf, okul, mahalle, bölge) ilişkin değerlendirmeler gerçekleştirmektedir. Bu değerlendirmeler, okul sosyal hizmet uzmanlarının müdahalelerinde kanıta dayalı uygulamaların oluşmasını, yeşil okul uygulamalarıyla ilgili hizmet sunumlarına rehberlik edilmesini ve bu hizmetlerin geliştirilmesi için uygulamaların düzenli olarak izlenmesini beraberinde getirmektedir. Okul sosyal hizmet uzmanlarının, yeşil okul uygulamaları ile ilgili hizmetlerin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi ile ilgili verilerin ve kayıtların tutulmasında aktif rol alabilmeleri mümkündür. Bunun yanında, okul sosyal hizmet uzmanları, yeşil okul kapsamındaki faaliyetlerin ve yerine getirilmesi gereken sorumlulukların takibini yaparak, çalıştıkları okulun veya bölgenin eğitim misyonu çerçevesindeki rolleri için iş yüklerini organize edebilmektedirler. Aynı zamanda, okul sosyal hizmet uzmanları, öğrencilere ve ailelerine yeşil okul ile ilgili güncel, yararlı ve kültürel açıdan uygun hizmetleri sağlamak için kendi bilgilerini ve becerilerini sürekli olarak geliştirme sorumluluğuna da sahiptir. Okul sosyal hizmet uzmanları, etkili bir yeşil okul iklimi geliştirmede liderlik yaparak, hizmetlerin erişilebilirliğini ve etkinliğini artırmak için okul yönetimi, okul personeli, aile üyeleri ve toplum profesyonelleri ile uygun şekilde iş birliği içinde çalışmaktadır. Bu disiplinler arası iş birliği, okul sosyal hizmet uzmanlarının, tüm öğrencilerin var olan iyilik hallerini geliştirmek ve sürdürmek için yeşil okul kapsamında sunulan eğitimlere ve hizmetlere eşit erişime sahip olmalarını sağlamayı amaçlayan savunuculuk faaliyetlerini de içermektedir.

Yeşil Okullar ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Arasındaki İlişki

Yeşil okul kavramının gelişmesinin öncülerinden biri olan Brundtland Raporu'na yanıt olarak, Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF) gibi dünyanın önde gelen çevre kuruluşları sürdürülebilir yaşam için yeni bir strateji önermişlerdir (IUCN, UNEP ve WWF, 1991). Önerilen strateji, sürdürülebilir yaşam için yeni bir çevre etiğinin ortaya konulmasını, bu etik kapsamındaki ilkelerin (doğaya saygı, ekolojik sürdürülebilirlik, biyolojik çeşitliliğin korunması, toplulukların kendi çevrelerine özen göstermelerini desteklemek vd.) uygulamaya dönüştürülmesini içermiştir. Bu rapor ve strateji önerisinden sonra sürdürülebilir kalkınma ve eğitim konularına olan ilgi küresel düzeyde artmıştır. 1992 yılında gerçekleşen Rio Dünya Zirvesi'nde "sürdürülebilir kalkınma için eğitim" terimi tanıtılmış, ilerleyen yıllarda "sürdürülebilir yaşam için eğitim", "sürdürülebilirlik için eğitim", "sürdürülebilir bir gelecek için eğitim", "sürdürülebilirlik için çevre eğitimi", "çevre eğitimi", "gelişimsel eğitim" gibi farklı terimler de ortaya çıkmıştır (United Nations, 1992; Fien ve Tilburry, 2002; IUCN, UNEP ve WWF, 2009; UNESCO, 1997). Yeşil okul politikası için önemli olan çevre eğitimi konusu ise ilk olarak 1975 yılında Yugoslavya'nın Belgrad kentinde düzenlenen Uluslararası Çevre Eğitimi Konferansı'nda gündem edilmiştir (Chin, 2004). Dünyanın ilk devletlerarası çevre eğitimi konferansı ise UNEP iş birliğiyle UNESCO tarafından 14-26 Ekim 1977 yılında Tiflis, Gürcistan'da düzenlenmiştir (UNESCO, 1977). Uluslararası çevre eğitimi konferansları, çevre eğitiminin, kentsel ve kırsal alanlarda ekonomik, sosyal, politik ve ekolojik karşılıklı bağımlılık konusunda farkındalık uyandırmasını, herkese çevreyi korumak ve geliştirmek için gerekli bilgi, değer, tutum, bağlılık ve becerileri edinme fırsatı sağlanmasını ve bireylerin, grupların ve bir bütün olarak toplumun çevreye karşı yeni davranış kalıpları yaratmasını amaçlamıştır.

Çevresel sorunlar, günümüzde etkisini daha fazla gösteren önemli bir konudur (Kara, 2022). İnsan temelli faaliyetlerin, ekolojik bozulma, iklim krizi, afetler ve çevre kirliliği üzerinde doğrudan etkisinin olduğu, çevresel adaletin sürdürülebilmesi için tüm insan faaliyetlerinin sürdürülebilir kalkınma kavramına uygun olması gerektiği ifade edilmektedir (Peeters, 2012). Sürdürülebilir kalkınma kavramı, bugünün ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün verilmeden gerçekleşen gelişme ve kalkınma süreci olarak belirtilmektedir (Özmete ve Akgül-Gök, 2015). Sürdürülebilir kalkınmanın, Birleşmiş Milletler'in bütünsel bir paradigması olduğunu söylemek mümkündür. Eğitimin sürdürülebilirliğe ulaşmanın kritik bir yolu olduğunu kabul eden Birleşmiş Milletler, 2005 yılında Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim On Yılı'nı başlatmıştır. Bu on yılın amacı, sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin, değerlerinin ve uygulamalarının, çevresel bütünlük, ekonomik uygulanabilirlik ve şimdiki ve gelecek nesiller için adil bir toplum açısından daha sürdürülebilir bir gelecek yaratacak davranışların teşvik edilmesi için eğitime ve öğrenime entegre edilmesi olmuştur (Iwan ve Rao, 2017). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim On Yılı'nın temel hedeflerinden biri

sürdürülebilir kalkınma için daha kaliteli öğretim ve öğrenimi teşvik etmektir. Bu durum, eğitim müfredatlarının öğretme-öğrenme yaklaşımları ve değerlendirmesi de dahil olmak üzere örgün eğitimin düşünce ve uygulamasının yeniden dönüştürülmesini içermektedir. Ayrıca bu dönüşüm, resmi müfredatın ötesine geçerek öğrencilerin deneyimlerinin sınıfla sınırlı olmadığı, okuldaki ve toplumdaki öğrenmenin bir parçası olduğu bütüncül okul yaklaşımını beraberinde getirmektedir. Öğrenme, gerçek yaşamla bağlantılıdır ve eğitimle ilgili bilgi ve becerilerin deneyimler yoluyla kazanılması mümkündür. Bütüncül okul yaklaşımı, sürdürülebilirliği tüm okul politikasının, planlamasının ve uygulamasının merkezine yerleştiren, demokratik ve katılımcı karar alma sürecini doğuran bir mekanizmayı da mümkün hale getirebilme potansiyeline sahiptir (Rozhdestvenskaya ve Korotenko, 2020). Birleşmiş Milletler, sürdürülebilir kalkınma paradigmasını gerçekleştirmek için 2000 yılından 2015 yılına kadar uygulanması amaçlanan Binyıl Kalkınma Hedefleri'ni de belirlemiştir. Ayrıca Birleşmiş Milletler, UNESCO aracılığıyla 2005 ve 2014 yılları arasında uygulanan sürdürülebilir kalkınma için eğitim hedefini de ortaya koymuştur. Bu hedef, sürdürülebilir kalkınmayı öğretmeyi, sürdürülebilir kalkınma üzerine araştırma yapmayı teşvik etmeyi, yeşil okulları/kampüsleri ve yerel sürdürülebilirlik çabalarını desteklemeyi ve uluslararası ağlarla ilişki kurmayı ve bilgi paylaşmayı içermiştir (UNESCO, 2012). Sürdürülebilir kalkınma için eğitim hedeflerinden biri olan yeşil okullar/yeşil kampüsler kurulması, sürdürülebilir kalkınma paradigmasını gerçekleştirmek için daha kapsamlı olan ve Birleşmiş Milletler'e üye olan 193 ülkenin 2016'dan 2030'a kadar uygulamayı taahhüt ettiği Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri içerisinde de yer almıştır (UNRIC, 2015; United Nations, 2015).

Yeşil okul politikası çerçevesinde düşünüldüğünde, sürdürülebilir kalkınmanın, bina, inşaat ve insan yerleşimleri açısından farklı anlamlarının olabileceği ifade edilmektedir (Beyer, 2002). Kilbert (1994) sürdürülebilir bir yapıyı, sorumlu bir yönetim çerçevesinde kaynak verimliliği ve ekolojik ilkelere dayalı, sağlıklı bir şekilde inşa edilmiş bir çevrenin oluşturulması olarak tanımlamaktadır. Benzer bir şekilde Oetinger (2010), doğal toprak, su, hava ve enerji kaynaklarına yapılacak olan bir tasarımın bütüncül olması gerektiğini ve bütünleyici unsurların çevreye sorumlu bir şekilde hayata geçirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Dick (2007) ise sürdürülebilir bina olarak da bilinen yeşil bir binanın, ekolojik ve verimli bir şekilde tasarlanan, inşa edilen, yenilenen, işletilen veya yeniden kullanılan bir yapı olduğunu belirtmiştir. Yeşil binalar, bina sakinlerinin sağlığını korumak, çalışan verimliliğini artırmak, enerji, su ve diğer kaynakları daha verimli kullanmak ve çevreye olan genel etkiyi azaltmak gibi belirli hedefleri karşılamak için tasarlanmaktadır. Aynı zamanda, yeşil binaların, çevresel ve ekonomik performans sağlamak, enerji, su ve diğer kaynaklardan tasarruf ederek verimliliği artırmak, tatmin edici, üretken ve kaliteli iç mekanlar oluşturmak, çevre ve doğa yararına malzemeler kullanmak ve bina sakinlerinin verimlilik konusunda eğitmek şeklinde hedefleri de vardır (Olson ve Kellum, 2003). Yeşil binaların bir yansıması olan yeşil okulların daha iyi öğrenme ortamları yaratabilmesi mümkündür. Yeşil bir okul, yalnızca sürdürülebilirlik kavramını benimsememekte, aynı zamanda sürdürülebilirliğin öğretildiği bir eğitim aracı da olmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma, sosyal hizmetin teorileri ve uygulamalarıyla da yakından ilişkilidir (Özmete, 2010). Sürdürülebilir kalkınma sürecinde, sosyal hizmet uygulamasında olduğu gibi insanların refahını, ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmasını iyileştirmek amacıyla insan hakları, sosyal ve çevresel adalet ve toplumsal katılım gibi durumlar göz önünde bulundurulmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde gerçekleştirilebilecek; refahın ve var olan iyilik halinin korunması ve geliştirilmesi, bireylerin, grupların ve toplumların güçlendirilmesi şeklindeki uygulamalar, sosyal hizmet mesleği için kritik öneme sahiptir. Bu uygulamalar, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin yeşil okullar çerçevesinde değerlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: Yeşil okullar ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	Yeşil Okullar Sürdürülebilir Kalkınma Hedefini Nasıl Ele Alıyor?
Yoksulluğa Son	Yeşil okullar, her türlü sosyal ve kültürel arka plana uyarlanabilen kapsayıcı bir politikadır.
Açlığa Son	Çeşitli yeşil okul temaları, sağlıklı beslenmeyi ve sürdürülebilir gıda üretimini teşvik etmektedir. Birçok yeşil okulda, sürdürülebilir bitki/meyve/sebze yetiştirme tekniklerini, yerel gıda ürünlerini ve tarımda biyolojik çeşitliliğin önemini öğretmek için bahçeler bulunabilmektedir.
Sağlık ve Kaliteli Yaşam	Yeşil okul politikası, öğrencilerin ve daha geniş bir topluluğun refahını geliştirmeyi sağlayarak, sağlığı ve güvenliği içeren çevresel bağlantılar kurmaktadır.
Nitelikli Eğitim	Yeşil okul politikası, tüm okul seviyelerinde sürdürülebilir kalkınma için kaliteli eğitimi sağlamanın güçlü bir aracıdır. Bu politika, tüm kurumda, okul ya da kampüs genelinde kapsayıcı bir uygulamayı teşvik ederek, tüm çocukların ve öğrencilerin katılımını sağlamaktadır.
Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	Yeşil okul politikasının uygulanması, tüm öğrenci ve öğretmenlere yeşil okul komitesine ve yeşil okul politikasıyla ilgili faaliyetlere eşit katılım hakkı vererek toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmaktadır.
Temiz Su ve Sanitasyon	Yeşil okul politikası kapsamında öğrenciler, suyun ve sanitasyonun sürdürülebilir kullanımı konusunda duyarlı hale getirilmektedir. Böylece hem yerel hem de küresel olarak suyun önemine bir giriş sağlanarak, basit eylemlerin su kullanımını nasıl önemli ölçüde azaltabileceği konusunda farkındalık yaratılması mümkün olmaktadır.
Erişilebilir ve Temiz Enerji	Yeşil okul politikası, okullarda, öğrencilerin evlerinde ve daha geniş topluluklarda enerji tüketimini azaltmak için enerji tasarrufu girişimlerini ve yenilikçi çözümleri teşvik etmektedir. Okulun tüm üyeleri, enerji konularında farkındalığı artırmak ve okul içinde enerji verimliliğini artırmak için birlikte çalışmaktadır. Ayrıca, öğrenciler evde nasıl enerji tasarrufu yapacaklarını da öğrenmektedirler.
İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	Yeşil okul politikası, öğrenciler arasında çalışma ortamında da önemi artan sürdürülebilirlik konularına yönelik derin bir anlayışı geliştirmektedir. Politikanın uygulanmasıyla birlikte öğrenciler, sürdürülebilir çözümler bulmayı ve sürdürülebilirliğin ilerleyen süreçlerinde liderliği nasıl üstlenebileceklerini öğrenmektedirler. Öğrencilerin, yeşil okul politikası aracılığıyla kazandıkları bilgi ve deneyimler, sürdürülebilirlik konularıyla ilgili istihdama olan ilgilerini daha da artırabilmekte ve işgücü piyasasındaki fırsatlarını genişletebilmektedir.
Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	Yeşil okul politikasının uygulanmasıyla, eğitim sektöründe sürdürülebilir kalkınmadaki yenilikler geliştirilebilmektedir. Özellikle yeşil/ekolojik kampüs, sürdürülebilir yenilik ve uygulamalarda bilimsel araştırma için bir çerçeve sağlamaktadır.

(Kaynak: Foundation for Environmental Education, 2017)

Tablo 1: Yeşil okullar ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri (Devamı)

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	Yeşil Okullar Sürdürülebilir Kalkınma Hedefini Nasıl Ele Alıyor?
Eşitsizliklerin Azaltılması	Yeşil okullar, ulusal ve yerel kültürlere ve bağlamlara uyum sağlamaya olanak tanıyan ve farklılıkları ve çeşitliliği koruyan küresel bir politikadır. Bugüne kadar, birçok farklı ülke bu politikayı uygulamaktadır ve yeşil okulların uluslararası koordinasyonu, ağı genişletmek ve herkesin sürdürülebilir kalkınma için eğitime erişimlerini sağlamak amacıyla sürekli olarak yeni ülkeleri programa katılmaya teşvik etmektedir.
Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	Öğrenciler, sürdürülebilir yaşam, atık yönetimi ve sorumlu tüketim gibi temaları müfredata entegre ederek, okullarının ve kişisel yaşam tarzlarının çevresel etkilerini nasıl azaltacaklarını öğrenebilmektedirler. Okul ortamında sorumlu davranışın teşvik edilmesi yoluyla öğrenciler aynı zamanda yurt dışında olduğu kadar kendi ülkelerinde de kültürel ve doğal mirasa değer vermeyi ve korumayı öğrenebilmektedir.
Sorumlu Üretim ve Tüketim	Yeşil okul politikası, içinde bulundurduğu temalarının birçoğu aracılığıyla sorumlu tüketim ve üretimi desteklemektedir. Öğrenciler, tüketim alışkanlıkları üzerinde düşünmeye ve daha sürdürülebilir bir kaynak kullanımı için fikir ve çözümler geliştirmeye teşvik edilmektedir. Ayrıca, geri dönüşüm ve atıkların azaltılması ile ilgili eğitim, yeşil okul politikasının ayrılmaz bir parçasıdır.
İklim Eylemi	Yeşil okul politikası, iklim krizine yönelik bir farkındalık geliştirilmesini sağlamaktadır. Yeşil okul politikası kapsamında, okullarda gerçekleştirilebilen etkinlikler; yağmur suyunun korunması ve toplanması, toprak stabilizasyonu, gıda üretimi, sanitasyon ve atık yönetimi şeklinde olabilmektedir.
Sudaki Yaşam	Deniz kirliliği ve okyanus yaşamlarının tehlike altında olması, günümüzdeki en önemli ve acil konulardandır. Bu nedenle yeşil okul politikası, deniz ve kıyı ortamlarındaki yaşamlara da odaklanmaktadır. Öğrenciler deniz kirliliğinin nedenlerini ve bu kirliliğin deniz florası ve faunası üzerindeki olumsuz etkilerini öğrenmektedirler. Ayrıca, öğrenciler, okyanusların sunduğu kaynakların sorumlu bir şekilde kullanmanın önemini de öğrenmektedirler.
Karasal Yaşam	Yeşil okul politikası, komite ve öğrenciler tarafından geliştirilen ve uygulanan birçok farklı etkinlik aracılığıyla karasal ekosistemlerin korunmasını, gelişimini ve sürdürülebilir kullanımını teşvik etmektedir. Bu politika, biyolojik çeşitliliğe odaklanan, öğrencileri biyolojik çeşitliliğinin önemi hakkında eğitmeyi ve onları olumlu eylemde bulunmaya teşvik etmeyi amaçlamaktadır.
Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	Adalet ve demokratik değerler, yeşil okul politikasının ayrılmaz unsurlarıdır. Yeşil okul komitesi aracılığıyla öğrenciler, demokratik karar verme sürecinin nasıl işlediğini ve başkalarının görüş ve fikirlerine nasıl saygı duyulacağını öğrenebilmektedirler.
Amaçlar İçin Ortaklıklar	Yeşil okul politikası, sürdürülebilir kalkınma için eğitim yoluyla, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin dünya genelinde uygulanmasını teşvik etmektedir. Ulusal ve uluslararası düzeyde olan bu politika, yeni projeler geliştirmek ve aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmaya yardımcı olan girişimleri desteklemek için kurumsal ortaklarla iş birliği yapabilmektedir.

(Kaynak: Foundation for Environmental Education, 2017)

Tablo 1'den de görüldüğü üzere yeşil okullar, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyum göstermektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal hizmet mesleğiyle yakından ilişkili olduğu düşünüldüğünde, yeşil okullar, tüm canlıların refahını ve çevresel kalkınmayı geliştirme potansiyeline sahiptir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocukların ve gençlerin zamanlarının büyük bir çoğunluğunu ayırdıkları okul ortamı, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin hayata geçirilmesi noktasında büyük bir öneme sahiptir. Yeşil okullar hem öğrencilerin iyilik halinin geliştirilmesi hem de okul ve okulla ilişkili diğer sistemlerin desteklenmesi için fırsatlar ve kaynaklar yaratmakta ve bu çalışmada da görüldüğü üzere, yeşil okullar, mikro, mezo ve makro düzeyde birçok fayda sağlamaktadır. Yeşil okul politikasının, özellikle öğrencilerin sürdürülebilirlik konularında bilinçli kararlar alabilmelerine ve olumlu eylemlerde bulunabilmelerine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu bilinçli olma ve eylemde bulunma hali, öğrencilerin aktif olarak birlikte çalışabilmelerini ve içinde buldukları topluluklarını işbirlikçi çözümlere dahil edebilmelerini beraberinde getirebilecektir. Yeşil okul politikası kapsamındaki tüm etkinliklerin, gerçek sorunları yansıtan derin öğrenme fırsatları sağlayabileceği, bu fırsatların, eleştirel sorular sorabilmenin, eleştirel analiz yapabilmenin, derinlemesine düşünebilmenin ve bireysel ve toplu eylemle şekillenen bir gelecek vizyonuna sahip olabilmenin bütüncül bir sonucu olan problem çözme becerisinin geliştirilmesine de yardımcı olabileceğini söylemek mümkündür. Yeşil okul politikasının sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde gerçekleştiriliyor olması ise çocukların ve gençlerin olumlu eylemlere olan inançlarını artırarak, sürece katılımlarını artırabilir ve haklarını savunmalarını destekleyebilir.

Günümüzde, çevre sorunlarının giderek artması ve genç nesillerin bu sorunlara duyarlı olması gerekliliği, okul sosyal hizmetinin yeşil okul kapsamında önemini artırmaktadır. Çocukların ve gençlerin, çevresel bilinç sahibi olarak yetiştirilmeleri durumunda, ekolojik hak savunuculuğu gerçekleştirmeye yatkın hale gelebilmelerinin mümkün olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, okul sosyal hizmeti, yeşil okulun temel unsurlarından biri olarak çevre duyarlılığı ve öğrenci refahını desteklemek için önemli bir araçtır. Okul sosyal hizmeti, yeşil okul kapsamında çevre duyarlılığının ve öğrenci refahının artırılmasında kritik bir rol oynama potansiyeline sahiptir. Yeşil okul yaklaşımının bir parçası olarak, okul sosyal hizmeti çevresel eğitimi ve bilinçlendirmeyi destekleyebilir. Öğrencilere çevre sorunları hakkında eğitim verirken, onların çevresel bilinçlerini ve sorumluluklarını geliştirmeye yönelik faaliyetler düzenlenmesi mümkündür. Bu durum, gelecek nesillerin doğa ile uyumlu yaşam becerilerini kazanmalarını sağlayabilir. Okul sosyal hizmeti aynı zamanda yeşil okul programlarının geliştirilmesinde de etkili olabilir. Bu programlar, okul çevresinin sürdürülebilir hale getirilmesi, geri dönüşüm faaliyetlerinin yönetilmesi ve çevre dostu uygulamaların teşvik edilmesini içerebilir. Böylece, okul sosyal hizmeti, yeşil okulların fiziksel çevrelerinin yanı sıra sosyal çevrelerinin de geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Okul sosyal hizmeti, öğrenci refahını artırmak ve toplumsal duyarlılık geliştirmek için önemli bir araçtır. Yeşil okulun bir parçası olarak sunulan sosyal hizmet programları, öğrencilerin duygusal, sosyal ve akademik gelişimlerini destekleyebilir. Ayrıca, toplumsal uyum ve sorumluluk bilinci gibi değerleri güçlendirerek, öğrencilerin sürdürülebilir bir toplumun bir parçası olmalarını sağlayabilir.

Ülkemizde yeşil okullar ile ilgili çalışmalar sınırlı olmakla birlikte yeşil okulların nasıl yararlar sağlayıp sağlamadığı da net olarak bilinmemektedir. Bu nedenle ülkemizde yeşil okul kavramı hakkında farkındalık yaratılması ve yeşil okul uygulamalarına öğrencilerin katılımını sağlamak için multidisipliner çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Böylece yeşil okul uygulamalarının mevcudiyeti ve/veya farkındalığının daha eksiksiz bir resmi ortaya konabilir ve bu resimden karşılaştırmalar yapılarak, birtakım ihtiyaçlar ve sorunlar çıkarılabilir. Ayrıca okullarda yeşil okul uygulamalarının varlığını etkileyen faktörler hakkında daha detaylı bilgi toplanabilir. Nitel verileri içeren vaka çalışmalarının da bu alandaki araştırma literatürüne katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ülkemizde henüz kurumsal düzeyde aktif bir uygulama alanına sahip olmayan okul sosyal hizmeti uygulamasının hayata geçirilerek, sosyal hizmet uzmanlarının yeşil okul politikaları aracılığıyla öğrencilere, öğretmenlere, okul yönetimlerine ve üniversitelere destek sağlayarak, çevresel hak savunuculuğu çerçevesinde müdahaleler gerçekleştirmesi de önemlidir. Böylece özellikle çocukların ve gençlerin, çevresel adaleti içeren bir gelecek vizyonu ile, kendilerine ve çevrelerindeki dünyaya yönelik olumlu bir tutumu benimsemeleri mümkün olabilecektir.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akkurt, Z., & Karabağ Köse, E. (2019). Öğrenci başarısının okul, öğretmen ve aileyle ilgili değişkenler açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 47,1-16. DOI: 10.9779/pauefd.451853.
- Aktepe, S., & Girgin, S. (2009). İlköğretimde eko-okullar ve klasik okulların çevre eğitimi açısından karşılaştırılması. *İlköğretim Online*, 8(2), 401-414.
- Androff, D., Fike, C., & Rorke, J. (2017). Greening social work education: Teaching environmental rights and sustainability in community practice. *Journal of Social Work Education*, 53(3), 399–413. <https://doi.org/10.1080/10437797.2016.1266976>
- Bates, J. M., & Mahaffy, D. J. (1996). "Relationships of reported allergy symptoms, relative humidity and airborne biologicals in thirteen Florida classrooms," *Proceedings of Indoor Air '96: The 7th International Conference on Indoor Air Quality and Climate*, Nagoya, Japan, July, 1996.
- Begum, A., Liu, J., Qayum, H., & Mamdouh, A. (2022). Environmental and moral education for effective environmentalism: An ideological and philosophical approach. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(23), 15549. <https://doi.org/10.3390/ijerph192315549>
- Beyer, D. (2002). Sustainable Building and Construction Implementing Green Building in Western Australia (*Unpublished Bachelor Degree Thesis*). Murdoch University.
- Boetto, H., & Bell, K. (2015). Environmental sustainability in social work education: An online initiative to encourage global citizenship. *International Social Work*, 58(3), 448-462. DOI:

10.1177/0020872815570073.

- Bopape, J., Mudau, A.V., & Msezane, S.B. (2021). Greening the school for sustainable development: Tshwane North District case. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 9(2), 161-180. <http://dx.doi.org/10.17478/jegys.901622>.
- Bronzaft, A. L. (2007). *A Quieter School: An Enriched Learning Environment. Quiet Classrooms*. <http://www.quietclassrooms.org/library/bronzaft2.htm>.
- Brundtland, G., Khalid, M., Agnelli, S., Al-Athel, S., Chidzero, B., Fadika, L., Hauff, V., Lang, I., Shijun, Margarita, M., Singh, M., Okita, S. (1987). Our Common Future (Brundtland Report). <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>.
- Center for Ecoliteracy. (2010). *What is a Green School?* <https://www.ecoliteracy.org/sites/default/files/CEL-What-is-a-Green-School.pdf>
- Center for Green Schools. (2016). *About the Center for Green Schools*. <http://www.centerforgreenschools.org/about>.
- Chapman, P. (2015). *What is a Green School?* <http://www.nais.org/Articles/Pages/What-Is-a-Green-School.aspx>
- Chin, J. (2004). *Bay Area Environmental Education: How Do We Know We're Making a Difference?* San Francisco. http://www.peecworks.org/PEEC/PEEC_Gen/01795C68-001D0211.5/
- Cole, L. B. (2013). The teaching green school building: A framework for linking architecture and environmental education. *Environmental Education Research*, 20(6), 1-22.
- Collaborative for High Performance Schools (CHPS). (2004). *Best Practices Manual*. Volumes 1-4. <http://www.chps.net>
- Cullen, M., & Cullen, M. (2015). *Social work & social welfare: Modern practice in a diverse world*. Kendall Hunt Publishing.
- Dick, G. (2007). *Green Building Basics*. <http://www.calrecycle.ca.gov/GreenBuilding/Basics.htm>
- Diep, P. C., & Hartmann, M. (2016). Green skills in vocational teacher education – a model of pedagogical competence for a world of sustainable development. *The Online Journal for Technical and Vocational Education and Training in Asia*, (6), 1–19.
- Drolet, J., Wu, H., Taylor, M., & Dennehy, A. (2015). Social work and sustainable social development: teaching and learning strategies for 'green social work' curriculum. *Social Work Education*, 34(5), 528–543. <https://doi.org/10.1080/02615479.2015.1065808>
- Dupper, D. R. (2013). *Okul sosyal hizmeti: Etkin uygulamalar için beceri ve müdahaleler* (Çev. Prof. Dr. Yasemin Özkan, Doç. Dr. Elif Gökçearslan Çifci). İstanbul: Kapital Medya.
- Engdahl, I., & Rabusicova, M. (2010). Children's Voices about the State of the Earth and Sustainable Development: A report for the OMEP World Assembly and World Congress on the OMEP World Project on Education for Sustainable Development 2009-2010.
- Eko-Okullar Programı. (2024). *İl koordinatörlükleri*. Türkiye Çevre Eğitim Vakfı Eko-Okullar Programı. <http://www.ekookullar.org.tr/Icerik/icerikDetay.aspx?refno=27>
- Ernst, J. (2009). Influences on US middle school teachers' use of environment - based education.

Environmental Education Research, 15(1), 71–92.

- Fien, J., & Tilbury, D. (2002). The global challenge of sustainability. In D. Tilbury, R.B. Stevenson, J. Fien, D. Schreuder (Eds.), *Education and Sustainability: Responding to the Global Challenge* (pp. 1-12). IUCN Commission on Education and Communication CEC. IUCN, Gland, Switzerland, & Cambridge, UK.
- Foundation for Environmental Education. (2017). *Eco-Schools Handbook: Engaging the Youth of Today to Protect the Climate of Tomorrow*. <https://ecoschools.in/pdf/Eco-Schools-Handbook.pdf>.
- Fredriksson, U., N. Kusanagi, K., Gougoulakis, P., Matsuda, Y., & Kitamura, Y. (2020). A comparative study of curriculums for education for sustainable development (ESD) in Sweden and Japan. *Sustainability*, 12(3), 1123. <https://doi.org/10.3390/su12031123>.
- Freiberg, H. J. (1999). *School climate: Measuring, improving and sustaining healthy learning environments*. London: Falmer Press.
- Gordon, D. E. (2010). *Green Schools as High Performance Learning Facilities*. Washington, D.C.: National Clearinghouse for Educational Facilities. <http://www.ncef.org/pubs/greenschools.pdf>.
- Gough, A., Chi-Kin Lee, J., & Po Keung Tsang, E. (2020). *Green schools globally: Stories of impact on education for sustainable development*. Switzerland: Springer Cham
- Green-Schools Office An Taisce (2017). *Green-Schools Handbook*. <https://www.kerrycoco.ie/wp-content/uploads/2017/07/handbook.pdf>
- Hopson, L., & Lawson, H. (2011). Social workers' leadership for positive school climates via data-informed planning and decision making. *Children & Schools*, 33(2), 106-118.
- Haszlöf, H., & Malmberg, C. (2017). Critical thinking as room for subjectification in education for sustainable development. *Environmental Education Research*, 46(2), 1–17. <http://dx.doi.org/10.1080/13504622.2014.940854>.
- Heschong-Mahone Group. (2003). *Windows and classrooms: A study of student performance and the indoor environment*. Technical report P500-03-082-A-7. Fair Oaks, CA: Heschong-Mahone Group.
- Hillock, S. (2024). *Greening social work education*. University of Toronto Press.
- IUCN, UNEP, WWF. (2009). *Caring for the Earth: A Strategy for Sustainable Living*. Earthscan, London.
- IUCN, UNEP, WWF. (1991). *Caring for the Earth: A Strategy for Sustainable Living*. IUCN, UNEP, WWF: Gland, Switzerland.
- Iwan, A., & Rao, N. (2017). The green school concept: Perspectives of stakeholders from award-winning green preschools in Bali, Berkeley, and Hong Kong. *Journal of Sustainability Education*, 16.
- Iwan, A. (2013). Negotiating the meaning of the green school. *Hong Kong Journal of Early Childhood*,

12(2), 111-117.

- Jickling, B., & Wals, A. E. J. (2008). Globalization and environmental education: Looking beyond sustainable development. *Journal of Curriculum Studies*, 40(1), 1–21.
- Kara, Y. (2022). Ekolojik kriz ve anksiyete: Yeni bir kavram olarak eko-anksiyete. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), 891-908. DOI: 10.16953/deusosbil.1108240
- Kara, Y. (2019). Zihinsel yeti yitimi olan çocuğa yönelik sosyal hizmet uygulaması: Bir vaka sunumu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 353-373.
- Kara, H., Yılmaz, M., Kara, Y. (2022). Öğrencilerin başarı algılarının farklı değişkenlere göre incelenmesi: Bakırköy ilçesi örneği. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 8(104), 4001-4010. <http://dx.doi.org/10.26449/sssj.66240>
- Karataş, K., Gencer, E., Çalış, N., & Ege, A. (2014). Öğrenci Sorunlarının Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi. *Sosyal Hizmet Sempozyumunda sunulan bildiri*, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Kats, G. (2006). *Greening America's Schools Costs and Benefits*. U.S.A.: A Capital E Report. <https://www.sallan.org/pdf-docs/kats.pdf>
- Kats, G., Perlman, J., & Jamadagni, S. (2005). *National Review of Green Schools: Costs, Benefits, and Implications for Massachusetts*. Massachusetts. <http://legacy.azdeq.gov/ceh/download/natreview.pdf>
- Kensler, L. A. W. (2012). Ecology, democracy, and green schools: An integrated framework. *Journal of School Leadership*, 22, 789-814.
- Kerlin, S., Santos, R., & Bennett, W. (2015). Green schools as learning laboratories? Teachers' perceptions of their first year in a new green middle school. *Journal of Sustainable Education*, 8, 1-11.
- Kilbert, J. (1994). First International Conference on Sustainable Construction. *Journal of Agenda 21 on Sustainable Construction*. <http://www.cibworld.com>
- Laurie, R., Nonoyama-tarumi, Y., & Mckeown, R. (2016). Contributions of education for sustainable development (ESD) to quality education: A Synthesis of research. *Research*, 10(2), 226–242.
- Moreira, J., Alves, F., & Mendonça, A. Questioning nature and environmental ethics in schools. *Oxford Research Encyclopedia of Education*. DOI: 10.1093/acrefore/9780190264093.013.687
- Muğla İl Milli Eğitim Müdürlüğü. (6 Kasım 2023). *Muğla Mavi Yeşil Okullar Projesi*. Muğla İl Milli Eğitim Müdürlüğü ARGE. <https://muglaarge.meb.gov.tr/www/mugla-mavi-yesil-okullar-projesi/icerik/823>
- National Research Council. (2006). *Review and Assessment of the Health and Productivity Benefits of Green Schools: An Interim Report*. Washington, DC: The National Academies Press.
- NRC (National Research Council Committee to Review and Assess the Health and Productivity Benefits of Green Schools). (2006). *Green Schools: Attributes for Health and Learning*.

- Washington, DC: National Academies Press. <http://www.nap.edu/catalog/11756.html>
- Numan Uyal, B., & Umar, M. U. (2022). The effect of classroom environment on students' academic performance and musculoskeletal discomfort. *Endüstri Mühendisliği*, 33(2), 385-401. <https://doi.org/10.46465/endustrimuhendisligi.1067573>
- Oetinger, J. W. (2010). Green Schools: Constructing and Renovating School Facilities with the Concept of Sustainability (*Unpublished Doctoral Degree Thesis*). Lindenwood University.
- Olson, S. L., & Kellum, S. (2003). *The Impact of Sustainable Buildings on Educational Achievements in K-12 Schools*. Leonardo Academy Cleaner and Greener Program Report, November 2003.
- Özbesler, C., & Duyan, V., (2009). Okul ortamlarında sosyal hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34(154), 17-25.
- Özkan, Y. ve Kılıç, E. (2014). Çocuk ve aile odaklı sorunların çözümünde okul sosyal hizmet uzmanlarının önemi: Uzmanların çocuk ve ailelerle çalışmada sahip oldukları beceriler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(3), 397-412.
- Özmete, E. (2010). Sosyal hizmette sürdürülebilir kalkınma anlayışı: Kavramsal analiz. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(22), 79-90.
- Özmete, E., & Akgül-Gök, F. (2015). Sürdürülebilir kalkınma için sosyal inovasyon ve sosyal hizmet ilişkisinin değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 127-143.
- Peeters, J. (2012). Social work and sustainable development: Towards a social-ecological practice model. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 21(3), 5-26. DOI: 10.18352/jsi.316
- Plovnick, A., & Strongin, F. (2015). *Philadelphia Green Schools Green Schools, Thriving Neighborhoods Making the Case*. Department of Urban Studies and Planning, MIT. https://web.mit.edu/nature/projects_15/PGS-MakingtheCaseFinalSubmission.pdf
- Rambaree, K. (2020). Environmental social work: Implications for accelerating the implementation of sustainable development in social work curricula. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 21(3), 557-574. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-09-2019-0270>
- Ramli, N. H., Masri, M. H., Taib, M. Z. H. M., & Hamid, N. A. (2012). A comparative study of green school guidelines. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 50, 462-471. <http://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.08.050>
- Reçber, B. (2020). Türkiye'de okul sosyal hizmetinin konumu ve gerekliliği. *TESAM Akademi Dergisi*, 7(1), 11-36. <https://doi.org/10.30626/tesamakademi.695730>
- Rozhdestvenskaya, L., & Korotenko, V. (2020). Holistic school safety education from education for sustainable development (ESD) perspective. *E3S Web of Conferences 208*, 09024. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202020809024>
- Rudd, P., Reed, F., & Smith, P. (2008). *The effects of the school environment on young people's attitudes to education and learning*. Slough: NFER.
- Schneider, M. (2002). *Do school facilities affect academic outcomes?* Washington, D.C.: National Clearinghouse for Educational Facilities.

- Scott, W. (2013). Developing the sustainable school : Thinking the issues through. *The Curriculum Journal*, 24(2), 181–205.
- Sterling, S., 2010. Learning for resilience, or the resilient learner? Towards a necessary reconciliation in a paradigm of sustainable education. *Environmental Education Research*, 16(5), 511–528. <http://dx.doi.org/10.1080/13504622.2010.505427>
- Stevenson, R. B. (2007). Schooling and environmental/sustainability education : From discourses of policy and practice to discourses of professional learning. *Environmental Education Research*, 13(2), 265–285. <http://dx.doi.org/10.1080/13504620701295650>.
- Taşdemir, H., & Özbesler, C. (2017). Kaynaştırma Eğitimine devam eden çocukların karşılaştıkları sorunların okul ortamında sosyal hizmet uygulamaları perspektifinde değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 498-507.
- The Cadmus Group. (2010). *Massachusetts School Building Authority Massachusetts Green Schools Post-Occupancy Study of Energy Efficiency*. Massachusetts Renewable Energy Trust. https://chps.net/sites/default/files/MA_POStudy_FINAL_110509.pdf
- UNESCO. (2012). *Shaping the Education of Tomorrow: 2012 Report on the UN Decade of Education for Sustainable Development, Abridged*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002166/216606e.pdf>
- UNESCO. (1997). *Educating for a Sustainable Future: A Transdisciplinary Vision for Concerted Action*. Report of the International Conference on Environment and Society: Education and Public Awareness for Sustainability, Thessaloniki: Greece.
- UNESCO. (1977). *Intergovernmental Conference on Environmental Education*. Tbilisi. http://www.gdrc.org/uem/ee/EE-Tbilisi_1977.pdf
- United Nations. (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>
- United Nations. (1992). Agenda 21, Sustainable Development Knowledge Platform. United Nations Conference on Environment and Development. Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992.
- United States Environmental Protection Agency. (2021). *Energy Efficiency Programs in K-12 Schools*. https://www.epa.gov/sites/default/files/2015-08/documents/k-12_guide.pdf
- United States Green Building Council. (2008). *Green Schools 101: Why Green Schools?* <http://www.greenschoolbuildings.org/gs101.aspx>
- UNRIC. (2015). *17 Sustainable Development Goals are Set and Welcomed*. <http://www.unric.org/en/latest-un-buzz/29844-17-sustainable-development-goals-are-set-and-welcomed>
- Vare, P., & Scott, W. (2007). Learning for a change: Exploring the relationship between education and sustainable development. *Journal of Education for Sustainable Development*, 1(2), 191-198.
- Warju, Harto, S. P., Soenarto, & Hartmann, M. D. (2017). Evaluating the implementation of green

---

school (Adiwiyata) program: Evidence from Indonesia. *International Journal of Environmental and Science Education*, 12(6), 1483-1501.

Wu, H., & Greig, M. (2022). Adaptability, interdisciplinarity, engageability: Critical reflections on green social work teaching and training. *Healthcare (Basel, Switzerland)*, 10(7), 1245. <https://doi.org/10.3390/healthcare10071245>

Yüksel, Y. (2020). Sertifikasız okullar ile eko-okullar ve yeşil bayraklı eko-okulların sürdürülebilirlik bilinci açısından karşılaştırılması. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* (36), 50-62.

Zhang, Y. Z. (2004). Special issues on “green schools.” Thoughts on issues concerning “green schools.” *Chinese Education and Society*, 37(3), 64-70.

